

קצת מזה

לקט ארכיוני מס. 2

יום ב' י"ז חשוון ת"ש 30 October 1939

פסק הדין במשפט ה-43

אבשלום טאו — למאסר עולם השאר — למאסר עשר שנים

פסק הדין הוקרא זמן מה לאחר שעה עשר בבוקר. הנאשמים הובאו בשעה 9 תחת פשי" מר חזק לבית הטיעון שבמחנה הצבא בעכו ולאחר שחשדו בסוכנותיהם חכו לכואם של חברי בית הדין.

42 האחרים נדונו למעשר עשר שנים כל אחד. פסק הדין טעין אישור המפקד הכללי של הצבא הכרטיס בארץ

כל ארבעים יושלות הנאשמים בנשיאת נשק ליד מולדת נמצאו חיבים בדינם אבשלום טאו מחיבה נדון למאסר עולם

הטיול היומי ב"חצר המטרה" בכלא עכו

התוכן

- (1) פרשת ה-43
- (2) 3 קטעים אוטוביוגרפיים
- (3) "שביט" בשמי הקבוץ:
עלייהו ושקיעתו של מפעל לאלקטרוניקה אחד.
- (4) סדרן העבודה — שיר
- (5) צלומים

וקצת אלה

מוגש על ידי ארכיון קבוץ חזור רה"ש השם"ג

לפניכם חוברת שניה בסדרה: "קצת מזה וקצת מזה: לקט ארכיוני". כמו בחוברת הראשונה בסדרה זו-הנושאים הם כאלה שלא היו מגיעים לביטוי בחוברות הכרונולוגיות של הארכיון. קריאה מהנה!!!

פרשת ה" 43 "

..... בשנים שלפני הספר הלבן (1939) לא רדפו השלטונות את ה"הגנה"... בדרך כלל היה מעין הסכם בלתי-כתוב שורר בין שני הצדדים, כי כל עוד מגבילה ההגנה עצמה במסגרת הגנתם של הישובים היהודיים-ונמנעת מפעילות תוקפנית נגד הערבים או הבריטים-יתעלמו השלטונות מקיומה. בשנות מאורעות 1936-1939 היה קיים אפילו שיתוף פעולה בלתי רשמי בין ההגנה והשלטונות שמצא את ביטויו בהקמת מסגרת הנוטרות. (משטרת היישובים- מאייש על ידי שוטרים יהודים). מצב זה השתנה לחלוטין עם ראשית המאבק עם השלטון הבריטי: כאשר התברר לשלטונות כי ה"הגנה" היא הרוח החיה בכל פעולות המאבק עמם- התחלו ברדיפתם של הארגון, בהיפוי נשק ובמאסרים..... ("מ"ספר ההגנה")

ב-9.10.39 הופיעה בעתון ידיעה זו:

נאסרו 43 יהודים

מודיעים רשמית: משמר מחיל הספר של עבר הירדן אסר ב-5 באוקטובר 43 יהודים, שערכו מסדר צבאי בלי רשיון ליד אל-טירה בבית שאן. הוחרמו 20 רובים

*****איזה סיפור מסתתר מאחורי ידיעה לקוננית זו.?

ברמה מספר על פרשת ה-43:

"התקופה היתה ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה וסוף מאורעות 1936-1939 בארץ. ה"הגנה" פנתה לישובים להציע מועמדים למחזור השני של קורס למפקדי מחלקות- קורס, שאמור היה להיות ממש על רמה צבאית- לא חובבנית. העניין הגיע לשיחת הקבוץ ופנו אלי שאצא לקורס ממ"סזה. אמנם, היה לי רקע בהגנה: עברתי קורס מ"כים בזמן המאורעות והייתי ב"נודדת" של יצחק שדה; נדמה לי, שהייתי אז כ"ע"ט החידי בקבוץ עם ההכשרה של ההגנה. לא כל כך רציני בזה- אך השיחה החליטה וקבלתי עלי את הדין. הלכתי לראיון אצל משה כרמל (ממפקדי הקורס). גם לו אמרתי שאיני כל כך מעוניין בזה- אך לבסוף, בכל זאת, נתקבלתי לקורס.

הקורס היה בפיקודו של רפאל לב, ממפקדי ה"שוצבנד" האוסטרי (ארגון ההגנה העצמית של פועלי וינה). לב היה יהודי לא-ציוני (אז), שהוזמן ארצה על ידי ה"הגנה" ונהל את הקורסים הראשונים של מפקדי המחלקות. סגנו היה משה כרמל ובין המדריכים היו: יגאל אלון, משה דיין ואחרים. הקורס התקיים ו... במסווה של קורס לאימון גופני של "הפועל" היו 60-70 חניכים וגרנו באהלים. באמצע הקורס פרצה מלחמת העולם השנייה. אני זוכר, שישבנו באוהל והקשבנו להרצאה של לב ופתאום התפרץ מישהו פנימה וטפר שהגרמנים פלשו לפולין.

למדנו שטחים שעד אז (בהגנה) לא שמעו עליהם: ניהוג כיתות ומחלקות; א"ש יום וא"ש לילה; התקדמות במחלקות, וכו'. לב הרצה בגרמנית ותרגמו את דבריו. הוא תאר איך מתקדמים תחת אש תותחים. בשבילנו כל זה היה כמשחק: כלי לעולם לא ראינו תותח! למעשה, זה היה קורס על רמה של קורס קצינים. אז, לראשונה, הביאו אלינו מרגמה וקבלנו כמה שיעורים בתפעולה. בבקעת יבנאל גם צפינו באש חיה של מרגמה זו.

*** ביבנאל

יום אחד הגיעו 2 קצינים בריטיים לביקור במחנה שלנו. היינו ערוכים לביקור פתע כאלה והחבאנו את הנשק מתחת למזרונים. אך הקצינים בדקו מתחת למזרון אחד; ראו רובה אך לא אמרו דבר (נדמה לי שהיו די ידידותיים) אך בכל זאת חששנו והחלטנו להסתלק מיבנאל ולעבור לג'וערה (ליד עין השופט). כל הפעולה היתה די חפזה. התכוונו לצאת עם תחלת הערב. הנוטרים (וביניהם- יגאל אלון) הסתלקו ברכב, פן יסתככו ו-43 מפקדי הקורס וחניכיו היו צריכים לצאת בלילה ולהגיע ברגל למולדת (בדרך לג'וערה). עד שהכל סודר- יצאנו רק בחצות. הדרך היתה קשה מאד ואחרנו: כשהתקרבו למולדת- כבר התחילה הזריחה.

הלכנו במישור לגמרי חשוף והלכנו לפנינו שני גששים (אחד מהם- משה דיין). פתאום הופיעו 4 כלי רכב צבאיים של חיל הספר (בעיקר צ'רקסים), שחזרו מהתונה באחד הכפרים. הם נתקלו בשני הגששים ושאלו אותם למעשיהם בשטח. ערכו גם חיפוש ומצאו אצל משה דיין אקדה. היה לא רשיון לנשיאת נשק וכן שמררו אותם. הם ניסו להסתלק מהר. אך כשהתקדמו והחילים מצאו גם אותנו. ראו יהודה לבודה בבגדי חקי ונושאי רובים. לא היה לנו לאן לברוח ולא היו לנו כוונות להתנגשות אלימה. ממילא הם הינו רכיבי יותר וחמושים גם במקלעים. בכדי להראות להם שאין לנו כוונות תוקפניות נתן משה כרמל פקודה לזרוק את הרובים ארצה. בשבילנו זה היה קשה מאד כי ההתייחסות שלנו אל הנשק היתה גם "רומנטית". הקיפו אותנו (כולל שני הגששים), סדרו אותנו בשורה אחת והזקשרו ברדיו עם המשטרה הבריטית, שבאה עם רכב בכדי להוביל אותנו לכלא עכו.

שכנו אותנו ב"מצודה" (במקום שנמצא היום "מוזיאון הגבורה"): היו שם מין מזדרו-נות ארוכים. השכיבו אותנו על הרצפה ללינת לילה. באותו לילה הגיעו כמה שוטרים אנגליים (כנראה, ביזמתם הם) בכדי לחקור אותנו. הם דפקו על הדלתות וצרחו: "מות, מות!" לקחו כמה דוברי אנגלית לחקירה וגם הרביצולחם מכה- כנראה, בכדי להפחיד את כולנו. יותר מאוחר אפשרו לנו להתקשר עם עורכי הדין שלנו.

עד המשפט עברו מספד שבועות ושהינו כל העת ההיא במצודה.

המשפט התקיים במחנה מזרעה, צפונית מעכו: מחנה צבא ששמש אז כמחנה מעצר לגרמנים, איטלקים, קומוניסטים ואסירים פוליטיים אחרים. פסק דין מחייב היה צפוי למרות כל ההשתדלויות למעננו. קו ההגנה של עורכי הדין שלנו היתה: אנו הכננו קצינים, שיפעלו עם בנות הברית נגד הגרמנים. (היתה תקופה, אמנם, שהיה שתוף פעולה בין ההגנה והשלטונות הבריטיים: תקופת וילג'ייט. אך אח"כ חלה נסיגה מקו זה אצל הבריטים, כי הצטרכו גם להחשב בערביים. עבור עבירה של נשיאת נשק ללא רשיון היו מקבלים פסקי דין חמורים מאד- בעיקר הערבים).

פסק הדין שלנו היה ל-10 שנות מאסר- ל-42 מאתנו; ומאסר עולט לאחד (בזמן המאסר בנקה- התחלק וביאלו הפנה את רובאו אל החיילים. היה ברור בזמן המשפט, שזאת היתה טלנה שקר אך השופט לא השתכנע בזה). אחר כך הקלו בעונש והקטינו את תקופת המאסר ל-5 שנים ולאחרון- לעשר שנים.

וניתון של 30.10.39

פסק הדין במשפט ה-43

אבטלום טאו למאסר עולט; השאר- למאסר 10 שנים

כל 43 הנאשמים בנשיאת נשק ליד מולדת נמצאו אייבים בדינם. אבטלום טאו מחיפה נידון למאסר עולט.

42 האחרים נדונו למאסר 10 שנים כל אחד. פסק הדין טעון אישור המפקד הכללי של הצבא הבריטי בארץ.

פסק הדין הוקרא זמן מה לאחר השעה 10 בבקר. הנאשמים הובאו בשעה 9 הוות משמר וזק לבית המשפט שבמחנה הצבא בעכו ולאחר שהסתדרו במקומותיהם חכו לבואנו של חברי בית הדין.

(וב"גליונות הקבוץ" 18.11.39)

משפט ה-43 משמש גלוי נוסף לדרכי המדיניות הבריטית בארץ. כפי הנראה לא נשאה הסכרת הסוכנות פרי והשלטון האנגלי לא שוכנע על ידי הסיסמה "חזיתכם-חזיתנו!". פסק הדין החמורהנהו הפגנה פוליטית בלתי משתמעת לשתי פנים. פירושה- החמרת תנאי פעולתה של ה' הגנה' העצמית והצרת צעדיו של הישוב בשטח הבטחון. ואם כי פקוח נפש דוחה הכל- איננו יודעים לשם מה כה גדולה היתה מידת ההתרפסות של העדים של הסניגוריה בהכריזם על הלויאליות הגמורה והנאמנות לשלטון האנגלי. יש לשנות מהיסוד את הגישה ה"ידידותית" כלפי אנגליה ולבצר הגנה עצמית פעילה ועצמאית לגמרי.

ולכרמה! רצה הגורל והטה מסלול חיך, נשבר הקו הישר בו צעדת יחד אתנו כולנו.... וצר מאד. עוד היום לא נאמין כי ככה הוא. כי באמת נכוננו לך שנים של מאסר; כי לא נראה אותך כה מהר בחוכנו ער ועל יז, מארגן ופעיל.

לקובעת תמרורי דרכנו הקבוצית נוספת דמעת יגון כציון לפרט אשר הגשים את צו הקבוץ על אף התנגדותו הפרטית. ובראייה זו נראה את השביל הסתום הזה המוליך לתא האפל ולימים אין ספור ואין תוחלת, והנו שלוב עם דרכנו ומטרתנו כי בשמם הלכת. ישמש זה לך את בשורת הקבוץ על כל גלוייו. עם כל אות ודבר חדע- אחת היא הלמות הלככות ולו גם נתוקים הם. אנו אתך!!

(ברמה ממשיך): "אחרי פסק הדין החזרנו ישר לכלא עכו. שם הפשיטנו אותנו מבגדינו האזרחיים, גלחנו את ראשנו והלכישו אותנו בגדי אסירים חומים, חולצת פלנל, נעלי בית ושק עם חור לראש וחודים לידים- שהיה צריך לשמש כמעיל גשם. כעת הוכנסנו לכלא ממש: קבלנו חדר בגודל של 8x8 מטר. כל אחד קבל מזרון כשוי שמרטוטים קלועים, מעשה ידי האסירים: כשעות היום היינו מגלגלים אותו יחד עם החפצים האישיים שלנו וקושרים. אך בלילה כמעט כל הרצפה היתה תפושה על ה"בורשים" (מזרונים). כחדר זה היה גם דלי שבו כולם עשו את צרכיהם.

כשהיינו "רק" עצירים קבלנו אוכל מבחוץ- על חשבוננו; אך בתור אסירים חייבים היינו לאכול רק מה שספקו לנו ממטבח הכלא: כגון, פיתות בלתי אפויות, לבניה חמוצה ותה עלוב. בכל זה נפגשנו תיכף לאחר יום מלא מתח בבית הנשפט.

במה העסיקן את האסירים?

בקליעת סלים ומזרונים; בעבודות זקיון, בנין, נגרות ומסגרות. היה גם גן ירק שנוהל על ידי ערבי שנידון למאסר עולם. הוא היה שונא ישראל מושבע אך נאלץ לקבל לעבודה כמה יהודים, שעל פי רוב היו מושבניקים או קבוצניקים- ביניהם גם אני. משה דיין היה המקשר שלנו עם השלטונות הבריטיים. היה עוד בחור שידע ערביץ היטב והוא שמש כמוכתר שלנו.

יותר מאוחר הועברנו למבנה מתוך למצודה. היו שם 5 חדרים נפרדים, דבר שהקל קצת על החיים, אך העיקר: היו ארובות על הגג!! למה זה חשוב?

ככלא עבדו גם נוטרים יהודיים. לעתים שמרו גם על הגג שלנו (עם הארובות). הם היו משלשלים לנו דרך הארובות מכתבים שנשלחו אלינו. באופן רשמי קבלנו, ושלחנו, מכתבים רק כפעם בחודשים, אחרי בקורת של השלטונות. אך דרך הארובות יכולנו להחליף מכתבים לעתים יותר קרובות. חבילות מהתוך קבלנו רק בתגים ודרך הארובות קבלנו "מנות חיזוק" של נקניק ושוקולד."

על עבירות משמעת בתהומי בית הסוהר היה אסיר נידון לכמה ימי צינוק... זה חדר קטן מאד, אפלולי וקר, אפילו בקיץ. הנידון למאסר בצינוק מוצא מתאו ומובא לתוך המא הקטן הזה. במשך כל היום אין לו מזון או שמיכה או כל דבר אחר, שאפשר לשבת עליו או לשכב עליו. האוכל הניתן הוא רק לתם נמים. הלחם ניתנת במידה מוגבלת כמידה

הניתנת לכל אסיר, והמים- בלי הגבלה. אין רשות להביא ספר לקריאה, מלבד התנ"ך. כל הסיפורים המהלכים בחוץ על דבר רטיבות, לכלוך, עכברים שורצים וכל מיני עינויים בחדר הצינוק- הם בדויים בהחלט. . . אולם, גם כתנאים האלה- לא קל לשהות שם. כל הנמצא בצינוק מספר ימים יוצא משם חלש מאד. הזמן האפלולי זוחל שם באיטיות מענה. . . (משה כרמל)

(כרמה) "אני הייתי שייך לקבוצת ה"ילדים", בני ה-21-22, צעירי החבורה וחדרנו היה ידוע כ"חדר הילדים". בין ה-43 היה עוד חבר של הקבוץ הארצי, קבוצה יותר גדולה של אנשי הקבוץ המאוחד, מושבניקים ועירוניים למיניהם."

התנאים במצודה: היתה לנו אפשרות של טיול יומי של כחצי שעה ב"חצר המטרה":

(מתוך מכתב של כרמה לקבוץ: "גליונות הקבוץ" ינואר 1940)

יום שמש בהיר. יושבים אנו באמצע "חצר המטרה". מארבעה צדדים מוקפת חצר זו בחומת בניני בית הסוהר ומסתירה מעינינו את כל הנוף. רק השמים הבהירים מכחילים כעמקותם. מדדום מזדקר לו בגאון המואזין הלבן מאחורי הבנין, כשהוא עולה מכתף כליפת המסגד עכו הירוקה. רק אלה קורצים לנו ומרמזים לנו על עולם ומלואו המשתרע שם, בחוץ, בחופש.

ובחצר- צמדים, צמדים צועדים לאטם לובשי החום. פעמיים ביום ניתנת להם האפשרות הזאת. פעמיים ביום מנצלים הם את האפשרות להניע את אבריהם המאוב-נים מישיבה על דרגשים עלובים (מזרונני שמרטוטים), לנשום אויר צח בריאותיהם שהתרגלו לאויר החדר המאופש וליהנות מהשמש, המואזין והכפר. אלה השריידים היחידים המזכירים לעינים, שהתרגלו לאפלולית חדר הכלא, שיש עוד מחוץ לכתלי הסוהר הסתומים והחדגוניים. אלה הן הנאות האסיר.

וכך צועדות השורות. סובכות את "חצר המטרה" עד אשר ישמע הצלצול. אז יתפ- הצמדים וכל אסיר ירוץ למקום עבודתו האפל. לנו שבת היום, והרשות נתנת לשבת בחצר. . . . ולהתחמם לאור השמש. יושבים אנו במרכז החצר כשתי השורות מופנות אחת כלפי רעותה. הרבה כובעים כחולים מתבלטים על ראשי האסירים. נידונים למאסר עולם הם אלה, פרי מאורעות השנים האחרונות. הערבים עוסקים בשיחות ריעים- ואנו: בקריאה ולמוד. אולם, לאט, לאט מוצאים כאן מכרים נושנים מכפר זה או עיר אחרת וקשרי שיחה נרקמים.

וכך נשב ונבלע קרני שמש, אשר להן כה כמה הגוף. אחד כותב מכתב לביתו שכמושב; לידו יושב ערבי בן הכפר השכן. לפנים היו נפגשים שניהם בשדותיהם הגובלים זה עם זה. בשעת קציר, בשעת חריש- היו נחים מתחת לתאנה ענפה. . . סועדים את ארוחתם. . . ומדיינים בסיכויי היבול. עתה זמנם ה"גורל" ושוב יושבים שניהם יחד, גם עתה- כמלפנים- ריעים טובים. אמנם, יתכן ולא פעם זמזמו כדורי האחד מעל לראו של השני; אך בכל אופן- כאן ריעים הם. ראה הערבי את המכתב בידי בן המושב וגם הוא מוסיף בליים מספר לשפחתו בכפר השכן.

"...במשך הזמן גם אפשרו לנו ללמוד: היינו עולים למעלה במצודה, לחדר מיוחד. התנאים היו קשים; זה היה באמצע החורף והיה קור אימים בתוך מבנה האבן.

ביקורי קרובים: מחוץ למצודה היתה גדר כפולה עם מרחק של כשני מטר בין הגדרות. אנו עמדנו בצד אחד והמבקרים- בצד השני; כולם יחד וכולם מדברים בבת אחת. ביקור כזה התקיים בערך פעם בחדישים. בהתחלה היתה אי הבנה ובקבוץ חששו לבקרני וכך ביום הביקור הראשון לא הופיע אף אחד מהקבוץ."

(המשך המכתב של ברמה)... והנה ביקור. לנו, זמן רב לצפות לביקור: רק פעם ב-
בחישים יבקרנו. אולם גם ביקור זה ירעידנו. שמא יש כאן ידיד, ריע או
מכר. ראשינו מוסכים אל המבקרים, ועינינו מתאמצות להבחין ביניהם. מדי פעם
יבחין מל מאתנו בידיד ובסתר ינופף לו ביד, כשפניו צוהלים- ישתדל להתקרב
לגדר הביקורים מבלי לקום אולם תמיד יימצא הסרג'נט, כעל פנים חמורות והד-
פנו אחרנית. הביקור נגמר; המבקרים מסתלקים אט אט. מאמץ אני את עיני-
אולי בכל זאת אבחין במישהו. ופתאום הבחנתי: ידידה מקן משמר העמק מנופפת
בברכה שומרית את ידה: 'חזק ואמץ'!

אכן נעמה לי ברכתך זו- ברכה בלי מלים. נעמה לי כאן בעיקר. שמש
לי ברכה זו מקור של עידוד, הזכירה לי את כולכם, ריעי וריעותי בחוץ. ואף
ענית לי- חזקי ואמצי!!

ברמה

"מעטים הצליחו "להבריח ביקור", ז.א. להפגש עם מישהו מחוץ למסגרת הרשמית. הראשון היה
משה דיין, שהיו לו כל הפרוטקציות הדרושות. ביקור אחד כזה הצלחתי גם אני לסדר. משה
שומר (אז- טרם היה חבר קבוץ ג') עבד בנקיון איזו אורווה והיה מוציא, בלויט שוטר ערבי,
מריצה ומביאה ליד תחנת האוטובוס. עלה בי רעיון, שאני אחליף אותו בהובלת המריצה ושם,
על יד תחנת האוטובוס, אוכל להפגש עם מישהו. אינני זוכא איך הצלחתי לארגן את זה- כי
את הכל סדרתי בכחות עצמי. לו הייתי פונה לאחד ה"מוכתרים" שלנו לא היו נותנים לי אישור
לזה. על כל פנים- שלחתי פתק לקבוץ, החלפתי את שומר בהובלת המריצה ובשעה היעודה, על יד
התחנה, חיכו לי עדה ונדב. לתדהמת השוטר הערבי- הוא ראה אותי מתחבק עם שני אנשים
ומשוחח אתם. כך הצלחתי להגניב פגישה של כמה דקות. זה היה מרגש מאד.

היו גם מבקרים אותנו כל מיני אנשים ידועי שם: דב הוז, אליהו גולומב, משה סנה, ישראל
גלילי, הרצפלד ואחרים. גלילי הגיע אלינו כאינסטטור ומבקרים אחרים כרבנים זחזחנים.
היה מגיע גם רופא שיניים עם מסיעת "בהריון": היא היתה מביאה על גופה נקניקים, שוקולד
ומכתבים וכשיצאה היתה כבר "אחרי לידה".

כעבור מספר חדשים הועברנו למחנה מזרעה. שם גרנו בתוך צריף אחד. התנאים היו יותר
טובים כי היה יותר חופש להסתובב: הצריפים היו בתוך חצרות גדולות- מכלאות כאלה. במשך
היום היו הצריפים פתוחים ויכולנו לבשל לעצמנו לכבס את בגדינו. היתה "אוטונומיה מסו-
ימת. רק בלילה היו נועלים אותנו בתוך הצריף.

גם במזרעה עבדנו: בעיקר בגן הירק, שנוהל על ידי אחד ה"סמפלרים" הגרמנים, שנאסרו
עפ פרוץ המלחמה (רובם היו גם נאצים). הוא היה "בבלה" הגונה אך בעל מקצוע טוב. פה היה
קשר המכתבים יותר טוב הודות לסיידורים פרטיים שלנו ועזרתם של הנוטרים היהודיים (שהיו
נענשים בצורה מחמירה אם התגלו על ידי שלטונות הכלא). בתוך ערמה של בולי עצי תות,
ששמשו להסקה (ותעשיית הצעצועים שלנו) סדרנו בול עץ אחד חלול, שלתוכו היינו מכניסים
את המכתבים שלנו (בסודיות, כמוסן). הערמה היתה קרובה לצריף של הנוטרים היהודיים והם
דאגו להוציא את מכתבינו, לשלחם ולהטמין שם את המכתבים שהגיעו עבורינו.

סמזרעה היה לנו סידור יותר מוצלח לפגישה (בלתי חוקית) עם ידידינו. במשך הזמן
עברנו, רובינו, לעבוד בתחנת הנסיונות של עכו- כי שמכו עלינו שלא נברח. היינו מגיעים
לשם בלוויט שוטר ערבי אחד ומספר נוטרים יהודיים ועבדנו בעיקר בקציר חציר. (משה למדני
לעבוד בחרמש). מדי פעם היה חלק מהחברה יורד לכרם ושם חיכו לנו הידידים והידידות שלנו.

(מתוך "משעולים" מרץ 1941) מתוך מכתב של ברמה: מזרעה 19.1.41

... יש לי הרושם, אמנם חלוש בינתיים, שיש לנו כל הסיכויים לאיחוד מוצלח
ופורה (עם הבולגרים). לא תמיד קיים בקבוצים מתאחדים אותו רצון ואותו
כוונות, שיש הפעם אצלנו... אחרי המקרה עם מאסר ה-84 הכרתי גם אני כמה
מחברים אלה (הבולגרים)... ועם שובי אליכם- תקותי כי יביו לי כבר
מכרים ותיקים.... (המבר: היתה התנגשות בין יהודים וערבים בסביבת
קבוץ מסילות. נעצרו 84 חברי משקים והובאו למזרעה. ביניהם היו גם
ישראל גלילי, הרצפלד ואחרים. גלילי הגיע אלינו כאינסטטור ומבקרים אחרים כרבנים זחזחנים.
היה מגיע גם רופא שיניים עם מסיעת "בהריון": היא היתה מביאה על גופה נקניקים, שוקולד
ומכתבים וכשיצאה היתה כבר "אחרי לידה".

חברים מקבוץ בולגרי ג', שהיו גרעין בקבוץ מסילות והיו עתידיים להשלים את הקבוץ שלנו. כשנודע לי על כך נגשתי ליצור קשר אתם: במחנה שלנו היתה מאפיה שספקה לחם לכל המכלאות. אחד האסירים היה לוקח על ראשו לוח עמוס ככרות לחם ומחלק אותם במכלאות השונות. כשהגיע תורי לעבודה זו- חפשתי את הבול-גרים "שלנו" וכך מצאתי את דוד בסן, יוסקו ויוסף בן בשט, ז"ל. זה, כנראה, היה המפגש הראשון בין קבוץ ג' והבולגרים.)

"בִּרְטְרוֹסְפֶּקט- לא חיינו בהרגשה ש"נדפקנו" בגלל שגיאיה של מישהו. לא שקענו בדכאון בגלל המצב, היינו צעירים כולנו: המבוגר ביותר (חוץ מהמדריך הראשי-לב) היה רק בן 34. כללית- היינו חברה עליזה: ידענו להתלוצץ ולעשות חיים וכך עודדנו את עצמנו. עסקנו במשחקים, קריאה, לימוד ותעשיית צעצועים מעץ תות:"

(המשך המכתב הנ"ל)..... מחוץ לכל זה אצלנו עכשו תקופת "תעשייה", ומיצרים אצלנו את הכל, החל מכפתור למעיל, פודריה ומסגרת לתמונה וכלה ב"תעשייה כבדה" של סירות, טרקטורים, אוירונים ועוד צעצועים כיוצא באלה. הדבר כבר קבל ממדים של מגפה ורבים הנדבקים בה. כחמרי גלם משמשים לנו עצי התות והזית המובאים למחנה כעצי הסקה. אמצעי הייצור הם: מפסלת ממסמר, סכין שבו-דה והרבה, הרבה סבלנסת..... ברמה

"קרוב לסוף המאסר שלנו אשרו הכנסת ספרים, אך עתונים-לא. בכל זאת הבריחו אלינו עתונים ובלילה היה אחד מקריא לכולם לאור הנר ואחר כך היינו שורפים את העתון. הקשר עם הקבוץ היה סדיר לשני הכוונים. דאגו להעביר לי גם את "גליונות הקבוץ" וכש-חילו להופיע ראשוני הוצאות "ספרית הפועלים", כגון, "ענבי זעם", ה"פואימה הפדגוגית" קבלתי גם את אלה. הספרים האלה היו תמיד מאד מבוקשים אצלנו וממש נחטפו מידי. ניצלתי את זמני היטב- ובעזרת חבר רמת הכובש-למדתי לקרוא ולכתוב רוסיית (לדבר- כבר ידעתי).

בגמר כשנה וחצי של מאסר הועברנו חזרה למצודה, קבלנו את בגדינו האזרחיים ושחררנו. (דנו אותנו למאסר מירבי של 5 שנים; עבור התנהגות טובה אפשר היה להוריד את משך המאסר ל-3 וחצי שנים. הקיצוץ הנוסף היה, כנראה, בגלל השתדלנות של דב הוז, אליהו גולומב, משה שרת ואחרים בדרג הגבה..)

ובעתון "הארץ" מיום 17.2.41:

ה-43 משתחררים היום!
 משעות הבקר אחמול זרמו לעין המפרץ, בקרבת עכו- במכוניות קטנות ובאוטובוסים בני משפחות האסירים, ששחררו מהכלא- חברים וידידים. הקבוץ נועד כמקום לקבלת פניהם. שם סעדו בצהרים.....

ומתוך "יומן המזכירות" 26.2.41:

ברוך בואך- ברמקה!!!
 בותקת מאתנו כשעודנו גוף קטן. רק 70 חבר מנינו אז. והנה חזרת- והוא גדל, בגר וף דור שני הקים.....

עם אשור פסק הדין

ארבעים ושלושה בחורים מישראל עמדו בפני הדיין הבריטי. עמדו קוממות ארבעים ושלושה — אמיצים, אנשי שלום ואנשי משמר הבטחון. ארבעים ושלושה — והמה אך מעטים מקרב מאות זאלפים בהורים עברים אשר עמדו עומדים רעמדו על משמר הסדר והבטחון בארץ.

ארבעים ושלושה מחוך רבנות הנוסאים את נפשם לארץ לעבודה ולשמירה. ארבעים ושלושה ארבע עשרות ושלושה כחוך המתנה העצום של בחורים יהודים המוכנים להרף נפשם למגור ההסלריום שכם בשכם עם הצבא הבריטי.

220 שנות נעורים שהיו קדש לעבודה ולשמירה עדוגו לעקירה מעולם היצירה ונכלאו בסוהר בכפיפה אחת עם פושעים. לא עמדו להם זכויותיהם.

זכות הלילות והימים למקודת השלטון על משמר הבטחון זכות העמידה על הנפש. הכבוד והמפעל זכות ההתנורות ממעשי נקם ורצח. על אף התנורות של מרצהים. לא עמדה לזכותם גם הודאות הבהירה כי אם חסך חיים העם היושב בציון הוא מצווה לאמן ידיו להדוף תוקף אחור. האם בא פסק הדין לסיים את חגי אמן זה רב הטבחים ורב סוכניו של היסלר כאן?

האם בא פסק הדין להטיל אימה עלינו, שמתוכנו ובשליחתנו נאסרן הארבעים ושלושה? סעות פרה. ההסתוריה העברית לא פגה אותנו במשפטי צדק. ידענו עלילות, שפטים ובגידה.

אוחנו לא תפחידו. אנו חזקים בצדקתנו. חטא הארבעים ושלושה הוא חטא כל עברי בארץ. שפטו את כולנו. את הכרת זכותנו וצדקתנו לא תעקרו. נמשיך גם אם שבע תשפטנו. ארבעים ושלושה אחים!

בגאון הלחם אל בית הכלא. תקונו— בגאון חצאו לחוש. אתם שלחינו. סמיכב חבירנו. אתכם אנחנו ועוד תשובו זקופים זרניים לעבודתכם. להסקידיכם.

27 בנובמבר 1939

כרוז "ההגנה" בדבר מאסר המ"צ

כרוז!

אל הצבור ברמת-גן!

עקב אשור פסק הדין שהוצא נגד 43 הנידונים שנאסרו בזמני הוכרז מטעם הועד הלאומי

שביתת מחאה

אשר תתחיל

היום בשעה 10 לפה"צ ותסתיים בשעה 12 בצהריים.

בשעות השביתה תופסקנה כל העבודות בעיר ובשדה. במסחר, בתעשייה במלאכה בהובלה ובתנועת כלי הרכב העירונית וכדרכים.

בערב יהיו בתי הראיע. בתי הקפה ובתי השעשועים סגורים.

הקהל מתבקש לשמר על ההוראות!

מועצה מקומית רמת-גן

סניף כפול (יש יגידו יא)

הודעה על שביתת מחאה עם פסק-דינם של המ"צ

הודעה על שביתת מחאה עם פסק-דינם של המ"צ

מספר אסירים מקבוצת ה-43: ברמה במרכז

ואלה תולדות

- 1) יעקב אשל
- 2) אלנה בארי
- 3) חיים מאירי

יעקב אשל

נולדתי בבילורוסיה ב- 1918. אז היה שייך האיזור לפולין לאחר שעבר מיד ליד מספר פעמים בזמן מלחמת העולם הראשונה... העיירה שלנו היתה עיירה יהודית טיפוסית עם רוב יהודי גדול ובעל צביון דתי. גויים היו מעטים מאד בעיירתנו: קצת בילורוסים, רוסים לבנים ופולנים. היו כמה כפרים פולניים קטנים בסביבה, שהובאו הנה על ידי השלטונות בכדי "להתנחל" ולתת לאיזור אופי יותר פולני. לא מעט יהודים נטו למפלגה הקומוניסטית, מצב שהושפע הרבה על ידי קרבת הגבול עם בריה"מ.

האנטישמיות בסביבה היתה קשה: האוכלוסיה בכללותה היתה אנטישמית. היו מכות וענינים בלי סוף. הצטיינו בזה, כמובן, ה"מתנחלים" הפולנים. גם השלטונות, באמצעות המשטרה רדפו את היהודים. היה לחץ בלתי פוסק עליהם מבחינת המסים, לדוגמה. השוטרים היו מחפשים בכל הדרכים לרשום ליהודים דוח"ות "בעד כלום" וירדו לחייהם. אם הצליחו היהודים לשחד אותם- הסתדרו; אם לא- היו בעיות. אך עלי לציין, שקומוניסטים בעלי הכרה, כשידעו שמכינים פוגרום- התארגנו להגן על היהודים.

היתה בעיירה שלנו תנועה ציונית מפותחת. היה גם בית ספר עברי, לא דתי= ב"ס "תרבות". לא למדו בו הרבה תלמידים בגלל היוקר, אך בית ספר זה היה על רמה גבוהה. למדו שם כמה מבני משפחתי וזה הווה נטל כבד על המשפחה. ב"ס הספר "תרבות" שמש גם כמרכז לתרבות: הרצאות, אוטאספנות, וכו' ומורי בית הספר היו נושאי התרבות והציונות בעיירה. עשו גדולות. תנועות הנוער החלוציות היו גם כן חזקות. בעיירה היו רק כמה אלפי יהודים אך הקן של השומר הצעיר מנה כ- 120 חניך. במאבק בין הקומוניסטים והציונים= הכחות היו פחות או יותר שקולים.

מכיון שהיינו מרוחקים מעיר גדולה- היה צריך לבסוע למרחקים ללמודים גבהים. לא רצינו ללמוד בבית ספר פולני ומתוך חוסר ברירה הלכו ללמוד חברי תנועה אחדים אפילו לישיבה לתקופה מסוימת. יצא לי, בכל זאת, ללמוד שנה בבית ספר פולני. שם היתה הוראה, שאסור להשתייך להשומר הצעיר. באחד מטיולי התנועה באו כמה מורים "לרחרר" ודווחו למנהל בית הספר שראו אותי ואת אחי. בעקבות זה גורשנו מבית הספר.

קצת על משפחתי: משפחת הורי חיו באיזור הזה במשך דורות. לאחד הסבים היה בית חרושת לגזוז- דבר רציני לאותם ימים. הוא חי עד גיל 90 ונהרג על ידי הנאצים. היינו 8 ילדים במשפחה- אני הייתי מספר 5. תוך מהבכור, שהיה "אידישיסט" כולם היו ציונים. אחותי עלתה ארצה ב- 1931 ואחד האחים היה בהכשרה לקראת עלייתו. הורי היו אדוקים אך היתה להם הכנה לעניינינו וחשבו שאין להלחם בזה. הבית שלנו תמיד היה מלא ציונים צעירים. אחי היו בהשומר הצעיר ומגיל צעיר "הזדגבתי" אחריהם לפעולות ולכן הצטרפתי לתנועה בגיל צעיר....

בגיל 15 הלכתי ללמוד מסגרות אצל המכונאי של תחנות הקמח והמנסרות בסביבתנו. (פרט מעניין- היינו באיזור של יערות גדולות על יד הגבול שדכו עברו מבריחים. זמה הבריחו? בעיקר סכרין!) מכונאי זה היה בעל מקצוע מעולה מאד והורי שלמו לו שילמד אותי ושלא אהיה סתם שוליה.... "הלך לי" טוב מאד. לא היה הרבה ציוד; היה צריך ללמוד לעשות את הכל ביד. רכשתי אצלו הכשרה יסודית ביותר.

היתה הצעה, שאחותי (שעלתה ארצה, בינתיים) תגיש בקשה (לשלטונות הבריטיים) לעלייתי, על סמך זה, שהייתי עדין מתחם לגיל 18; אך היא לא הצליחה בזה. בכלל, היה קשה מאד להשיג "סרטיפיקט" לעליה; היו הרבה שחיכו שנים עד שקבלו. אחר כך נסיתי לעלות על ידי הגשת בקשה להתקבל לבית הספר הטכני שליד הטכניון. גם זה לא הצליח. לבסוף הגשנו בקשה לעליית כל המשפחה- ולהפתעתנו- קבלנו את האישור המבוקש. כשהגעתי לורשה- פניתי - להנהגה הראשית של השומר הצעיר ובקשתי "ויזה שטמריית", בכדי שיקבלו אותי בתנועה בארץ. ניסו לשכנע אותי לחכות ולעלות עם קבוצה מאורגנת, אך זה לא היה מעשע כי הייתי צעיר מדי להצטרף לקבוצת הכשרה. ויתרו לי וקבלתי את ה"ויזה".

הגענו ארצה ב-1935 והצטרפנו לאחותי בקבוץ אילת השחר. אמה ידעה לחלוב פרות(כי היו לנו 2 פרות בעיירה) והלכה מיד לעבוד ברפת. היא היתה החולבת המצטיינת בקבוץ: כל בוקר קמה ב- 0300 לחליבת ידים...אבא- מכיון שהיה מומחה לתבואות- עבד במחסן התבואות. העריכו אותו מאד אך היה לו קשה לעבוד ממעמד של בעל עסק למעמד של הורה-אורח בקבוץ.....

המדריכים שלי מפולין היו אז בעין שמר. התקשרתי אתם אך לא יצא מזה דבר. בינתיים- פרצו מאורעות 1936 והיה גיוס למשטרה מטעם הקבוץ המאוחד. התנדבתי. הייתי אז בן 18 אך קטן וצנום ונראיתי צעיר מאד. לא התקבלתי. בסוף 1936, בהפוגה במאורעות התארגן הגרעין של קבוץ א"י ג' במשמר העמק. התקשרתי אתם והתקבלתי לגרעין אך מחוסר מקום הצטרכתי לחכות עד שהגרעין יגיע למושבה- לראשון לציון.....

המעבר מאילת השחר לראשון לציון היה מעבר קשה...התקשרתי מאד לנוף הגליל: רכיבה על סוסים, שמירה בשדות. לפני צאתי את אילת השחר גם התחלתי לעבוד בכרם וזאת היתה חוויה בלתי רגילה: לחרוש עם פרדה בין השורות. זה היה ממש חג! אך זה לא ערך זמן רב:התחילו בבנית חדר האוכל ונודע להם שאני מסגר. גייסו אותי לעבוד במסגרות לבנין חדר האוכל ומאז- נשארתי במקומו הזה. חלומתי לעבוד בחקלאות התחסלו- חוץ משבתות והזדמנויות.....

החוויה הראשונית שלי בקבוץ ג' בראשון לציון היה בקשר למקום מגורים. כשהתייצבתי בקבוץ- הפנו אותי לסדרן הדירות, שהיה צריך לסדר לי מקום לינה. עברו שעות; כבר ערב, וטרם קבלתי מקום. מצאתי פינה עם מיטה בלי מזרון והלכתי לישון. אילת השחר לא היה משק מפותח- אך היה שם סדר. בקבוץ בראשון היה הכל כמו במחנה קיץ של התנועה.

עבדתי קצת בפרדסים. היו פרדסנים שידעו "להוציא מאתנו את המיץ". היו מעמידים אותנו בשורה, עסערים משני הצדדים. אלה רצו להוכיח שאנו לא שווים כלום- ואנו רצינו להראות שאנו יכולים לעבוד כמוהם..... רצו להקים לול בחצר הקבוץ והטילו עלי את המשימה. בצעתי את העבודה והיא היתה טובה מאד. תקופת מה הייתי גם חצרן. החצר היה סך הכל 8 דונם!

ב-1938 התחדשו המאורעות. שרפו עמודי חשמל והתנקשו בעובדי חברת החשמל ובישובים מבודדים(כמו גן יבנה וכפר מנחם). נהרגו 7 פועלי חברת החשמל ליד מסמיה. אז ארגן יצחק שדה את הפו"ש(פלוגות שדה).....לאחר כחדישים גוייסתי, כמסגר, למפעל "תעש" מחתרתי בתל אביב והמשכתי בעבודה זו מספר שנים. כשהמשטרה התקרבה אלינו יותר מדי- הוציאו אותנו לפרדס על יד קבוץ נען ושם הכננו 10,000 פצצות. אני הייתי אחראי למכצע זה...תקופת ה"תעש" שלי היתה קצת מוזרה: ביום- עבדתי בתל אביב; לפנות ערב הייתי מבקר ידידים ערבים בכפרים ובלילה- פעילות של ה"הגנה". לדוגמה:עמדה להגיע אניח המעפילים "טייגר היל". הייתי בפלוגה שמתפקידה היה לשמור על החוף. יצאנו אחרי ארוחת הערב; חזרנו ב-0300 ויצאתי לעבודה ב-0500. פעולה כזאת עשינו כל לילה שני.....

הייתי קשור גם בש"כ(של ההגנה) ומלאתי תפקידים שונים, כגון, טיפול בעולים שהגיעו ארצה במדים ותעודות של חיחי הבריגדה.....

הקשר שלי אל הסקטור הערבי: זה נבע(עוד מחו"ל) מהרקע הסוציאליסטי הכללי שלי וחברותי בהשומר הצעיר. כשעליתי ארצה היה לי ברור, שהתנועה דוגלת בקשרים עם הערבים("הארגון המשותף"). בקבוץ הארצי קמה מחלקה ערבית. לקבוץ בראשון בא מורה ערבי ללמדנו ערבית לחוג זה הצטרפתי ולמדתי באופן רציני. חפשנו קשרים עם הערבים בסביבה. בדרך לתל אביב הייתי יורד בכפר בית דגון וקשרתי קשר עם מורים בבתי הספר הערביים. היתה לי קבוצה די גדולה של מורים כאלה.....לפעמים המצב היה קצת מתוח: בבית דג'ן היו שני אחים, שהיו מראשי הכנופיות והבנים שלהם היו מורים, שאיתם התיידדתי. היו ליקשרים גם בכפרים אחרים בדרום. עזרתי גם בארגון שביחת הפועלים הערביים במחנה הצבאי הבריטי בבית נאבאללה.

במסגרת פעילותי בהגנה הייתי מעורב גם בפרשה של חשיפת תכניות הצבא הבריטי ל"שבת השחורה"(חיפושי נשק נרחבים ועצירת מנהיגי היישוב). הביאו את המסמכים הגנובים לקבוץ ג' עם מכונת העתקה והיינו צריכים עד הבוקר לצלם את הכל. למרות הצפיפות כחצר שלנו הצלחנו, בכל זאת, לשמור על מבצעים כאלה בסוד, גם בפניחברי הקבוץ. פעולה נוספת שבא לקחתי חלק היה הנסיון(הלא מוצלח) להחזיר את אבא קובנר לאירופה במדי חיל הבריגדה.....

כתובת על מצבתו של עבד-מלך, סדרן עבודה אלמוני

מוקדש לבעלי התפקידים- ההולכים ובאים

זה האיש השוכב כאן שוקט ורוגע
את כל הקבוץ היה משגע
עת טפס לאטו על חדשי השנה
את נפשנו ענה, בעצמו התענה.
וזועם וכבוש ואדיש ונרגש
הזהירו עיניו: סכנה! אל תיגש!
כי היו לו היו גם חולשות האנוש
(איש פשוט הוא היה, לא נזיר לא קדוש)
רגעים בודדים של קפידה וחרשות
בם שפתים חשק כאלם מעקשות.
לא נכחיש רגעים בם חשק להריק
את נחתזרועו ממרום השלטון
אל פרצוף הצפצוף של נודניק ותיק
על גון-בן-גון של הטון.

היו רגעים, אך אנחנו, בקול
נסלח לו נמחל לו הכל,
כי עליו כריחיים
כל אבני הריחים
כל נטלי המשא
כל שתיל וכבשה
כי כעץ בעליו
כל המשק עליו
מפרה עד התול
מקרביח עד חתול
מזנב דג וכרבלח
עד גרגר ושכולת
ודאגות אמהות
ובריאות.

קשרו המספד. תנו בעזוז!
לב אמיץ, לב אמיץ נהרס!
הוא לחם על שמינית, עשירית של אחוז
אך על כל שנות תייו הוא לא חס.

לדורות יסופר, יתואר, יזומר
ותשואות לו, תשואות והדרן
איך בשדה עבודה את תייו הוא התחיל
ושרף את תייו הסדרן.

נכחר ושנוא.
איש צבור וגלמוד.
הוא נפל על דפי הסידור,
הוא נפל כשדוד מחוסר עידוד
עת חסרה רק- שמינית לסידור.....

בני רוזנברג

(מתוך "משעולים" 24.9.1946)

כאן נקבר ונטמן איש פשוט וענו
שהיתה רק טובת הצבור לעיניו.
פנים לא נשא, לא עות, לא הנף,
על המשק רחף כאב על בניו.
זכור, אלוהים: כי טוב פעליו
ונאמר כאן כולנו:
הלל.

איש רגיל למבט
אך דגול- אקרובט!
ונחבט
ונלבט
לא נוצח,
אף שבר עצמותיו
על ראשו אף נצב
אך
מצא
את המוצא
המצב.

הוא היה חסיד.
הוא היה חסוד.
הוא היה לעתים מתחסד.
צדיק הוא היה
צודק הוא היה
לעתים הוא היה מצטדק
(לעתים רחוקות)
כי עלי צואריו
ועלי עצביו
מאה חברים ועולם
רק ישו על צלב
ידמה קצת אליו
הוא נשא חטאינו כולם.

נולדתי ב-1918 בעיירה צ'יכית ציורית. (הורי באו מגליציה בערך ב-1912). ב-1923, בהיותי כבת 5 עברה המשפחה לוינה, אוסטריה. היינו שלשה ילדים (אח אחד, בוגר ממני בשש שנים, נמצא עכשו בעין השופט; השני, בוגר ממני ב-5 שנים נפטר בברית המועצות ב-1953).

כשהגענו לוינה הוו היהודים כ-10% של האוכלוסייה, ז.א. כ-200,000 נפש. וינה היתה עיר מעניינת- השפעת היהודים הורגשה הרבה מעבר למספרם: בשטח החינוך, הרפואה, הספרות והתיאטרון. זאת היתה תקופת פריחה בין שתי מלחמות עולם... החינוך המתקדם של עיריית וינה הושפע והודרך על ידי יהודים. באותה תקופה פעלו בויה גם פרויד וגם אדלר.

התנועה הציונית היתה מפותחת מאד, "מקיר אל קיר": מבית"ר עד השומר הצעיר. גרנו ברובע לא יהודי ולמדתי בבית ספר ממשלתי מגיל שש. אז היינו חמש יהודיות בכיתה של 30 בנות. אחר כך, כתיכון, היינו שתי יהודיות בכיתה של 30.

ביתנו היתה בית מסורתית- אמנם, לא בקרנו בבית הכנסת בשבתות (רק ביום כיפור) אך הבית היה כשר ולא עבדנו בכלל בשבת: לא כתבנו וְאפילו לא תפרנו כפתור. היתה אצלנו תודעת העברית מגיל צעיר. ידענו על ארץ ישראל והיתה לנו קופסה כחולה של הקק"ל. ידעתי שהחיים האלה ארעיים ושפנינו מועדות לארץ.

היחס ליהודים בווינה באותה תקופה היה יוצא מהכלל. יתכן שלא בדיוק אהבו אותנו, לדוגמה: באחת האספות של הסוציאל-דמוקרטים (לפני הפוטש הפשיסטי) אמר ראש העיר: "אנו לא כל כך אוהבים את היהודים אך אנו, הסוציאליסטים, יודעים, שלאחר שיכו את היהודים- יכו אותנו." היו הרבה יהודים במפלגה הסוציאל-דמוקרטית והיחס ליהודים היה "קורקטי" לגמרי. אני זוכרת פעם, כשלמדי בבית הספר העממי, הפליטה מורה אחת הערה אנטישמית ואני, בראש 20 בחורות, הלכתי למנהלת בית הספר בכדי למחות. ממקרה זה אפשר ללמוד על המצב בכללותו.

אבי עסק במסחר והגענו מאמידות לעוני תוך תקופה לא ארוכה. כשנולדתי- היו בבית שתי עוזרות, אחו כך- רק עוזרת אחת וב-1928 באה ההתפוצצות הגדולה: אבי היה ערב למישהו, שפשוט את הרגל וכתוצאה מכך אבדנו את כל רכושנו. משנה זו ועד 1934 (שנת עלייתנו) עסק אבא במסחר קטן, אך היינו ממש עניים- למרות העובדה, ששמרנו על הופעה נאה והיתה לנו דירה טובה מאד. כל פעם באו פועלי העיריה והדביקו תוויות המודיעות, שאסור למכור את הרהיטים כי רכושנו עומד לפני עיקול. אני זוכרת היטב את התקופה ההיא. זה היה איום ונורא; השפלה כזאת!

הדירה שלנו: שנה לאחר בואנו לוינה קנינו דירה ברחוב שקט במרכז העיר. (השקט היה בגלל בית חולים שם והאיסור על רעש בסביבה. רגישותי לרעש בודאי מוצאה מהתקופה ההיא!) את הדירה, יחד עם הרהיטים, קנינו מאספן של דברי אמנות. היה חדר אחד שהיו בו זיטראז'ים כחלונות במקום וילונות וחזירים שונים היו מסודרים בסגנונות תקופתיים שונים. דברים כאלה מטביעים אח חותמם על אדם לכל החיים.

אנא שלטה בבית בלי צעקות ובלוי מכות לילדים... היא היתה יותר מעשית מאבא והיא כוונה אח היינו; עלייתנו ארצה בודאי היתה בגללה. היא באה ללמוד עברית בקן וגם באה למחנות הקיץ שלנו. פעם היא רצתה להוציא אותי מהקן בגלל מיתירנות מינית מופרזת, ששררה בתנועה- לפי דעתה. בכל זאת הנשכתי לכקר ובקן וכמעט שנה לא דברנו זו עם זו.

הצטרפתי לתנועה בגיל 11. נשרכתי אחרי אחי, שהיו כבר בתנועה. (אמי פשוט לקחה אותם לשומר הצעיר. ספק אם היא ידעה על הסוציאליזם של התנועה אך ידעה על הציונות שלה) לא היה קן בסביבה שלנו- אזי הלכנו ברגל 3/4 שעה, כי מצבנו הכספי היה בכי רע. כך עשינו 3-4 פעמים בשבוע. הקן בווינה מנה כ-200 חניכים, כל יום אי היה טיול ונוסף לכל מגוון הפעולות למדנו גם עברית באופן סדיר.

אחת הבטיות הבולטות שלי ירשתי דוקא מאבי: הוא היה מוזיקלי מאד, בעל שמיעה חדה וקול ערב מאד. מכיון שלמד בנעוריו ב"חדר" ובישיבה הכיר את החומר ושמש כחזן מחליף לעת מצוא. הוא ידע גם חומר מוזיקלי שונה מתקופת שהותו בווינה בשנה האחרונה של מלחמת העולם הראשונה. אז בילה ערבים רבים בבית האופירה וקלט אריות דבום. אני זוכרת אותו שר אריות אופיראיות ופרקי חזנות לסירוגין. אויירה זו, נוסף לאוירה הכללית בווינה, שהיתה מרכז מוזיקלי, הטביעו עלי את חותמם מבלי שהבחנתי בכך.

ב- 1934 התחילו להופיע ברחובות מדבקות של המפלגה הנאצית ובדרך לבית הספר עברתי יום ליד ה"בית החום" (מרכז מפלגתם) - אך לא היתה מורגשת עדין פעילותם ברחוב. באותה שנה היה "פוטש" פאשיסטי-לא נאצי, של פאטריוטים אוסטרים קאטולים, שלא רצו להסתפח לרייך הגרמני. להם היתה אנטישמיות "סלובנית" לל השנים= אנטישמיות מילולית אך לו אלימה.

באותה התקופה היה מצבנו הכלכלי קשה ביותר. היה לי כן דוד כברלין שעבד עם רחה פרייער (מייסדת עליית הנער) והוא היה המדריך הראשון של חברת הנער הראשונה, זו שהגיעה לעין חרוד ובה היו גם דן צירקין ושאל קניגסברג, ז"ל. הוא התכוון לעלות עם החברה הנ"ל וכשראה מה המצב בביתנו הציע לצרף אותי לחברת הנער השניה שהתחילה אז להתארגן. חברה שניה זו גם כן התארגנה בגרמניה וקיימה מחנה היכרות ליד ברלין, וכשהגיע זמן עלייתם נסעו לטריאסט, שמשם עמדו להפליג ארצה. (בחברה זו היו גם גיורא בן יהודה ואפרים הררי)

ביולי 1934 עזבתי את הבית, עם ברכת הורי, ונסעתי לבד ברכבת לילה לטריאסט, שם נפגשתי עם חברת הנער. הייתי אז בת 15½.

בינואר 1935 עלו גם הורי, לאחר הגשת "דרישה" על ידי אחי, שהיה כבר בקבוץ בחדרה. הורי היו כ-15 שנה בחדרה ואחר כך עברו לעין השופט.

עם הגיעה ארצה עברה חברת הנער לתל יוסף. אחרי מספר שבועות של התאקלמות התחלנו לעבוד במשק. איש מאתנו לא עבד בחייו עבודה גופנית של ממש. עבודתנו הראשונה היתה קטיפ קלחי תירס בידים. התירס היה גבה, השורות סגרו עלינו מכל הצדדים וזה היה יולי בעמק המזרחי. זאת היתה "חוויה", שהיתה יכולה להיות טראומטית לולא החברה הנעימה. היה חם נורא. עבדנו, אמנם, רק 4 שעות אך העבודה היתה בשבילנו קשה מאד.

היתה לנו מטפלת נחמדה מאד ומדריכים מצויינים. הקבוץ הועיד לעבודה בחברת הנער אנשים רציניים מאד... הם התמסרו לתפקיד ותנו ממיטב כחותיהם. היינו 40 נערים ונערות מכל חלקי גרמניה ומכל תנועות הנער. דברו דיאלקטים גרמניים שונים ובקושי יכולתי להבין חלק מהם... מדריכינו הקנו לנו את השפה העברית במידה כזאת, שאין עוד "יעקים" בארץ שיודעים עברית כמונו. בסך הכל- היה תל יוסף בית חם וטוב- אפילו אם לא אומצנו על ידי משפחות.....

בהתחלה עבדתי בגינות הנוי. אחר כך- בגן הירק, עם חברה ותיקה מליטה, שדברה יידיש נהדרת וממנה למדתי לדבר את השפה הזאת.

היו מספר חברי השומר הצעיר בתהלתנו. התארגננו וקשרו אותנו עם ארטור בן ישראל, חבר בית אלפא. היינו הולכים ברגל לבית אלפא בכדי לקיים אתו שיחות.

בערך בסוף השנה השניה שלנו בארץ התארגן הגרעין של קבוץ א"י ג' במשמר העמק ואנו, כ-7-8 חניכי עליית הנער, הצטרפנו אליו. יחד מנינו 31 חבר. אינני זוכרת הרבה מתקופת הגרעין במשמר העמק- רק קנאתי בעושר התרבותי של קבוץ משמר העמק. אולי לא קנאצי אלא השתאיתי. היו מסיבות כאלה!! הקבוץ היה כל כך יפה. חברי הגרעין גרו באהלים. עבדנו במטבח ובחורשות של הק"ל. (באותה תקופה הציתו ערבים דליקות בהרבה חורשות ואנו נטענו מחדש.) היחסים עם הקבוץ המארח היו טובים.

ב-1937 עבר הגרעין לראשון לציון ויסד את הקבוץ. היה חוסר עבודה במושבה. היה לנו מחנה אהלים, צריף אחד גדול חצר חולית וגדר. היו בתים מקומרים, בתים "על קביט" וסוכות מקש וענפי אקליפטוס. ממה חיננו? עבדנו בפרדסים בקבלנות: הבחורות עבדו בגיזום והבחורים בטורים. היתה גם מכבסת חוץ וגם כבסנו אצל עקרות בית במושבה. היתה התחלה של משתלת נוי.

אכלנו "קדחת" וללבוש- לא היה, כי לא היה מספיק כסף... אך שמחת חיים היתה. עוד לא היו ילדים- לכן לא היו בעיות רציניות. קבלתי את הכל כמוכן מאליו. סה"כ הייתי, כנראה, די קונפורמיסטית.....

יעקב אשל; בפולין 1935

אלונה (בארי) בדרך לארץ

מכשיר הדיאתרמיה של "שביט" - במרפאה בחצור

חיים מאירי - בפולין 1936

"שביט" בשמי הקבוץ

עלייתה ושקיעתה של מפעל לאלקטרוניקה

*** השם "שביט" (בהקשר לקבוצנו) בודאי לא אומר הרבה לרוב בנינו - חוץ מהעובדה, שזה היה שמו של צריף ירוק ששכן בין המוסך ובית הבאר. בכדי לסתום "חור בהשכלה" זו לקטתי את הידיעות שהופיעו בעלוני הקבוצ בקשר ל"שביט". לדאבוני - התמונה איננה מלאה (בעיקר בנוגע לסוף דרכו של המפעל) כי אלה היו ימי סוף מלחמת השחרור ועניינים אחרים העסיקו את עורך העלון ונוסף על כך חסרים הפרוטוקולים של שיחות הקבוץ מאותה התקופה..... בכל זאת חשבתי, שכדאי לפרסם את החומר הקיים בכדי להאיר קצת את דרכו של ה"שביט" שעבר במהרה בשמי הקבוץ. (הארכיון-בני)

התקופה.

(גליונות הקבוץ 27.6.46)

.....לפי בקשת החברים באמריקה החלטנו על זכות חתימה לשלום קאס לשם השגת אשראי וחמרים למפעל שהם מקימים. המפעל יקרא "שביט", מפעל אלקטרוניקה ויעסוק בייצור מכשירים אלקטרוניים שונים.....

(גליונות הקבוץ 11.10.46)

"שביט", תחול בשק אלקטרוני

"שביט" תוכנן כמפעל אשר ייצר מוצרים אלקטרוניים הבנויים על יסוד מנורות רדיו. שטח זה כולל הרבה מוצרים, כגון, מקלטים, מגבירי קול, מנגנוני בקרה, מכשירים רפואיים, כגון, מכשירי דיאתרמה (לטיפול בגלים קצרים), מכשירי אזעקה ועוד.

החלטנו לפתח מפעל ממין זה בכדי לנצל את יכולתם המקצועית של חברינו, מהם - אחד הוא מהנדס אלקטרוניקה מעולה, ועוד 5-6 חברים בעלי נסיון של 3-5 שנים בעבודות כאלה. חוץ מזה - מגמתנו היתה להכניס מפעל תעשייתי חדש בעל ערך - לפיתוח מלא של הארץ, וכיסוד בריא למפעל הנחנו מספר הנחות: השקעה יסודית קטנה; אפשרות להעסיק גם חברים לא מקצועיים, מחלימים וחברות בהריון; גמישות במספר העובדים וכן במוצרים. כל הנשל מתאים למפעל קבוצי. על בסיס זה החלטנו להשקיע סכום כסף מסוים והתחלנו לרכוש את הכלים והמכשירים הדרושים. (הערה: כל זה עוד בארה"ב).....

...על יסוד שיהות עם ארץ ישראלים בארה"ב וחברי המחלקה לכלכלה של הקפה"א החלטנו להתחיל בייצור מכשירי דיאתרמה. נבנו שתי דוגמאות והן תגענה ארצה בזמן הקרוב. המוצר השני בתור הוא: מגביר קול. דוגמה אחת כבר נבנתה ומשמשת כעת את קבוץ משמר העמק..... תכנינו לשנה הבאה.... להתחיל את העבודה במפעל בחבר עובדים של 3-5 איש, ולפתחו עד שיעסיק 6-8 חברים ולהכניס את ייצור מכשירי הדיאתרמה למסלול. (נתן-קבוץ אמ. ג')

(על התל 8.3.47)

"שביט", צעיר מפעלינו התחיל בעבודה (בראשון). הוא השתכן במחסן החשמל אחרי שהורחב על חשבון מחסן הבגדים החדש.... בשבוע הבא נרכיב את מכשירי העבודה ואת המוצרים לדוגמה. כעבור שבוע, שבועיים, לאחר שנברר את פאטי השוק - נחליט על סוג התוצרת..... (מאיר)

(על התל 14.11.47 הצור)

"שביט" לחצור! : מכונית עמוסה אביזרי "שביט" הגיע ביום ד' עם חשכה לחצור.... נקוה שלא ירחק היום והמפעלים הותיקים (מסגריה, נגריה) ילכו בעקבות צעיר המפעלים התעשייתיים.....

(על התל 21.11.47)

"שביט" קבל כבר הזמנות והתחייב לבצען כמועד. בזה, למעשה, חדל המפעל להיות מעבדה אלקטרונית והפך להיות בית אלאכה לייצור מכשירים אלקטרוניים. על כך תעיד סדרה של 25 גנרטורים גלואניטי (לטיפול רפואי בדרט ישר) אשר בייצורם התחלנו לפני זמן מה. כזכור, הכינונו דוגמה של מכשיר זה לקופת תולים. זה עמד אצלם לבסיון ומבחן קליני

במשך חדשים ואחר כך הזמינו אצלנו 15 מכשירים... החלטנו לייצר עוד 10 מכשירים ולהוציאם לשוק הפרטי... תוצרתנו זולה במחירה מהתוצרת הבריטית המקובלת בשוק ועלינו להתחרות עם התוצרת האנגלית הן באיכות והן בצורה החיצונית. הזמנה שניה: 12 מכשירי "אינטרקום" (מכשיר לקשר בין משרדים). הם הוזמנו על ידי מערכת העתון "משמר" והמחלקה לכלכלה של הקב"א. (הערה: שבתאי, שעבד במפעל מספר שהיו בעיות בייצור המכשיר הזה)...)

(על התל 5.3.48)

המצב כיום: הגנרטור הגליוני הושלם ונמסר לקופ"ח. (15). הדגם של מכשיר הדיאתרמה התקבל בקופת חולים ועתה יטפלו בהזמנות. הטלפון הפנימי למשרדים הולך ונשלם... אנו מבצעים גם עבודות שונות עבור ה"הגנה"... בכללי, רוב העבודה עכשו קשור בעניני הכטוחן... התקבלו הזמנות שונות מהמוסדות אבל מספר העובדים המקצועיים במפעל איננו מספיק לשם ביצוען...)

(על התל 23.4.48)

גורלו של "שביט" עם גיוסו של שלום (מהנדס המפעל): אחרי שהתקבל צו גיוס לשלום פנינו אל המוסד המוסמך והסברנו, שגיוס זה מעמיד בסכנה רציני את קיומו של המפעל. הם ענו, שבחנאי המלחמה השוררים בארץ יש לגייס את כל הכחות. אי אפשר להשאיר את שלום לרכוז מפעל המעסיק 4 עובדים בשעה שיסגרו תפקידים יותר רחבים ודחופים. אחר דין ודברים עלתה הצעה של גיוס המפעל על עובדיו לצרכי השעה... הועדה הכלכלית של הקבוץ נפגשה עם עובדי "שביט" לדיון על ההצעה הנ"ל. אחרי בירור וליבון סוכם: א) אנו מסכימים לגיוס המפעל על עובדיו לעבודות עבור ממשלה יהודית ב) עובדי המפעל המגויסים ייכללו במכסת הגיוס של הקבוץ

(על התל 11.6.48)

החלטות מועצת המפקדים (של חצור) על "שביט":... מעבירים את כל חמרי ומכשירי שביט למכון "זיו" ברחובות. (מהכנינים הראשונים של מכון וייצמן לעתיד). עם הנ"ל יעבור שלום קאס... לפי שעה לא ישלחו עובדים נוספים מעובדי המפעל.

(על התל 22.12.48)

הוחלט בו' המשק, יחד עם עובדי המפעל... לשתק את "שביט", למכור חלק מהמכשירים ולהשאיר רק את ההכרחי ביותר...)

ב-20.8.49 הוחלט בשיחת הקבוץ, בהצבעה של 45 נגד 8 לחסל סופית את "שביט"

****שוהחתי קצרות עם אריה גילת, שהיה גזבר הקבוץ באותה התקופה. פרטים רבים לא זכר אך הסכים להתייחס כללית לענין המפעל: "מפעל זה היה- לגבי התקופה והלך המחשבה באותה התקופה-אולי מוקדם מדי לקבוץ. לא תפסנו את האפשרויות הטמיןות במפעל מסוג זה. (אולי- חוץ מהחברים שעבדו במפעל בעצמם) לא הקבוץ ולא הארץ היה בשל לזה. אולי זאת אחת הסיבות העיקריות לכשלון שלו- אם אפשר לקרא לזה כשלון.

אך היו בעיות גם במישורים אחרים- השוק המקומי לא היה כל כך מעונין לקלוט תוצרת מקומית- אולי מכיון שהגימור לא היה מושלם ומבריק. אני זוכר- עסקתי אז במכירת מכשיר הדיאתרמה לקופ"ח. הם היו מאד מעונינים, אך ענין הגימור הפריע להם. אולי סיבה נוספת לחוסר ההצלחה היתה חוסר הכישורים המספריים של האחראים למפעל והיכולת להפוך רעיון מוצלח למפעל מצליח.

זאת היתה תקופה של חוסר בידיים עובדות והקבוץ היה צריך לבחור בין שלשה מפעלים (מסגריה, נגריה, שביט). היה, אולי, גם פחד בקבוץ בפני מפעל שהיה תלוי בעיקר בעל מקצוע אחד... אזי, הקבוץ החליט מה שהחליט... לו היתה לנו אז ראייה יותר מרחיקה לכת, ואיש בעל חוש מסחרי במפעל- אולי יידי היום היינו בראש הגל של התעשייה האלקטרונית בארץ...)

נולדתי ב-1917 בעיירה קטנה ליד וילנה בפולין. קרבות גדולים מימי נפוליון ועד למלחמת העולם השנייה- עברו דרך העיירה שלנו. הזכרונות הראשונים מילדות קשורים בקרבות בין הפולנים והרוסים, שבעקבותיהם היתה תקופה של מצוקה. אני זוכר איך שהיינו עומדים ליד התנור ומחכים שאמא תוציא את הלחם שאפתה.

הבית שלנו היה אדוק- אף על פי העובדה שב-1905 אמא היתה בין לוחמי המהפכה הרוסית. העיירה שלנו מנתה רק כ-150 משפחות יהודיות, שהיו מרוכזות בשלשה רחובות. בקצה העיירה היה כפר של גויים. רוב המפרנסים היהודיים היו סוחרים, חנונים ורוכלים שהסתובבו בכפרים עם מרכולתם וקנו מאכרים את תוצרתם. כזה היה גם אבי, שהיה הסוחר הראשי בעיירה.

במשפחתנו היו חמשה ילדים, ואני האמצעי. אבא היה טרוד מאד ולא עסק הרבה בחינוך הילדים. הוא רק דרש, שימלאו את החובות של הדת, כגון, ביקורים סדירים בבית הכנסת. אך יחד עם הדת הוקנתה גם אהבה לארץ ישראל.

כשנוסד בית הספר העברי בעיירה התחלתי ללמוד שם. אף על פי שבית הספר תפקד בתנאים פיזיים קשים ביותר(קשה למצוא היום, בארץ, אפילו בכפרים הערביים כתי ספר הפועלים כחנאים כאלה)- היתה לנו הרגשה, שלמדנו הרבה. זה היה בעיקר הודות לאהבה הגדולה שהמורים החדירו בנו לעברית, לצינונות ולארץ ישראל. המנרים החליטו שצריך לקשור את הנער עם תנועת נער כלשהיא ובאותה תקופה ייסדו קן של השומר הצעיר בעיירה. בהתחלה נוהלו הפעולות על ידי המורים עצמם אך אחר כך נהלנו את הקן בעצמנו בעזרת ההנהגה הראשית בוילנה. הקן מנה 70-80 נער ונערה. למעשה, השתייך כל הנער בעיירה לקן. ומה נתנה לנו התנועה?

בעיקר- היציאה לטבע. העיירה היתה מוקפת יערות ובתוכן- נהר גדול ואגם קטן. הטבע היה פראי: שיחי פטל, עצי אגוז לאורך הנהר ושפע של חיות בר. היינו עד אז רחוקים מכל זה. העיירה היתה מעין גיטו. תמיד פחדנו מה"שקצים"(הגויים), שמדי פעם היו זורקים עלינו אבנים- אך עם הווסד התנועה התחלנו לטיל באופן חופשי ביערות ובכפרים.

על דקע הדת היו חיכוכים רבים במשפחה. אבא היה אומר לנו: "כשתגדלו-תהיו עצמאיים ותחיו איך שתרצו. אך כל עוד שאתם סמוכים על שלחני- אתם חייבים להת-נהג לפי עקרונותי." עד שהצטרפתי לתנועה לא היו לי בעיות, להיפך, הייתי אדוק מאד עד גיל זה, 12. היו הרבה התנגשויות עם אבא: הוא דרש, שאניח תפילין כל יום. לא תמיד קימחתי את מצוותי ואמא היתה מחפה עלי. כל הנער בעיירה הצטרף לקן וכולם "התפקרו"(נעשו אפיקורסים). למה היו ההורים מוכנים לסבול את המצב הזה? הקשר לארץ ישראל היה עמוק מאד אצל דור האבות שלנו. מכיון שראו שהשומר הצעיר היא תנועה חלוצית התייחסו באהדה לתנועה- למרות היחס השלילי שלה אל הדת.

בגיל 14 הרגשתי, שאם אשאר בעיירה אתנוון מבחינה תרבותית ולחצתי על הורי שישלחו אותי ללמוד בעיר. התחלתי ללמוד בסמינר למורים(של "תרבות") בוילנה. כאן נפתח לפני עולם גדול ורחב. קודם כל, הייתי צריך להשקיע הרבה מאד בלימודים שנית, במקום קן פרובינציאלי- היה קן גדול של מאות חניכים וגדוד תוסס מבחינה אינטלקטואלית. הקן והסמינר השלימו זה את זה. חלק גדול מתלמידי הסמינר היו חברי השומר הצעיר. אך לא היתה אידייליה- אלה היו שנות ה-30 והיו כבר ויכוחים רציניים בהסתדרות הציונית- בעיקר עם הרביזיוניסטים. השיא היה בזמן רצח ארלו-זורוב ב-1933. לא אשכח את היום הזה: היה לנו בשבת טיול צופי לחוף האגם. במוצאי שבת חזרנו העירה ונודע לנו על הרצח. בן גזריון היה אז בוילנה וביום ראשון התאספו אלפי בני נער מתנועות הנער החלוציות ללוות אותו לרכבת. שם אמר: "אנו יודעים מי עשה את זה- אבל צריך להמנע ממעשה נקמה."

כבר מקודם היתה שנאה גדולה בין השומר הצעיר ו"בית"ר". כל ל"ג בעומר היו נהפכות סמטאות היהודים לזירת קרב. כשעברה התהלוכה שלהם- זרקנו עליהם ביצים ועגבניות, ולהיפך. אני זוכר, שפעם קבל ז'בוטינסקי תהלוכה כזאת ואפילו המשטרה היתה מעורבת בזה.

העיקר היה הלימודים. גם הקן היה בית אולפנא. למדנו: ציונות, יהדות, השאלה הלאומית, על ה"בונד", על בורוכוב, וכו'. קראנו הרבה... למדנו את כל המקצועות- גם הריאליים. מטבעי נטיתי לריאליסטיקה אך בהשומר הצעיר לא "התעסקו" בענייני מתמטיקה וכימיה וזה השפיע עלי בכיוון המקצועות ההומניים... למדתי 5 שנים בסמינר וקבלתי הסמכה להוראה.

לאחר עלות היטלר לשלטון בגרמניה הרגשנו שהקרקע מתחילה לבעור מתחת לרגלינו. למשל- הרוכלים היהודיים כבר לא יכלו לעבור בכפרים: היו מתנפלים עליהם, מכים אותם ומגרשים אותם מהכפר... היתה קרן אור אחת- ארץ ישראל. עד מאורעות של 1936 היה בארץ "פרוספריטי", אך עם פרוץ המאורעות והמשבר הכלכלי שלאחר מכן- ככתה גם קרן אור זו. היתה מצוקה נפשית גדולה אצל יהדות פולין: מצד אחד- הדב הרוסי, ומהצד השני- היטלר ונדמה היה, שגם הישוב היהודי בארץ בסכנה....

לאחר סיום הלימודים בסמינר הייתי מורה שנתיים בעיירה קטנה על הגבול הרוסי. לימדתי בעיקר עברית, אך גם מקצועות כלליים כמו הוסטוריה פולנית. הרגשתי שהצלחתי מאד בהוראה- בייחוד בגלל האהבה לתלמידים, לעברית ולארץ ישראל... כדאי לציין, שמורה בעיירה צעק לא רק בהוראה אלא גם בהזדרכה של הקן של השומר הצעיר והיה גם פעיל בסניף של "תרבות": בהרצאות, בחוגים לידיעת הארץ, וכו'.

בתום שנתיים אלה הגיע זמני להתייצב לפני הועדה הצבאית. היתה לי ברירה: או להתגייס לצבא הפולני או לעלות ארצה. תעודת גמר הסמינר שלי היתה מוכרת באוני-ברסיטה העברית ובנובמבר 1938 עליתי ארצה כסטודנט. (סטודנטים לא היו זקוקים לסרטיפיקט לשם העליה- הם היו מחוץ למניין)... הייתי אז בן 21. אחותי היתה אז בהכשרה ועלתה בעליה ב' במאי 1939. אחי גוייס לצבא הפולני ונרצח בזמן המלחמה על ידי הגרמנים. מעטים ממשפחתנו הרחבה נשארו בחיים. רובם ניספו בשואה- כולל הורי. אחות אחת הספיקה לעבור את הגיהנום של המחנות וניספתה, לאחר השיחרור, ממחלת מעיים שנגרמה על ידי מזונה לא מתאימה.

בהגיעי ארצה רציתי ללמוד באוניברסיטה העברית. התחלתי לבקר בהרצאות אך לא יכולתי להמשיך כי: (1) האוירה שם היתה פחות עברית מאשר בסמינר בוילנה. כולם דברו בגרמנית, פולנית, וכו'. (2) הספרות של העליה השניה והשלישית היתה בדמי ולמרות הפיאורים הריאליסטיים של סופרים אלה על ההסתגלות לחיי עבודה- רציתי להדמות לחלוצים אלה. היה לי קשה להיות בארץ ולהמשיך ללמוד כמו בוילנה, ואפילו באוירה פחות עברית.

שהייתי בירושלים רק מספר שבועות. היה לי דוד בפתח תקוה. עברתי לגור אצלו. עבדתי שם בפרדסים וחכיתי לתשובה מקבוץ ג' בראשון על פנייתי להתקבל לקבוץ. הקשר שלי עם קבוץ ג' היה מקרי לגמרי. הגעתי אליו כי לובקה היה כבר שם, ואת לובקה הכרתי עוד מוילנה.

התקבלתי לקבוץ ובאתי לראשון ב-1.1.39

חברי הקבוץ ראו בי "אחד גלויי כזה" ואני הסתכלתי עליהם כעל ילדים. הייתי יושב בשיחות הקבוץ ושומע באיזו רצינות מדברים על דברים, שנראו לי אז כפעוטים וחסרי חשיבות. ההסתגלות שלי לחיי עבודה גם כן היתה קשה. לא רק שלא ידעתי אפילו לדפוק מסמר בפטיש אלא גם להתגלח בעצמי לא ידעתי! (הייתי רגיל ללכת לשם כך לספר). בתנועה בפולין לא היתה צופיזם עמלנית- למדנו, לכל היותר, לבשל את האוכל של צחנות הקיץ.

גיורא לא שכל עד היום איך שאני עם ה"בטן" שלי החזקתי טוריה בידיים. זאת היתה עבודה מפרכת אך ה"להט החלוצי" אפשר להתגבר על כל הקשיים האלה. לא היה לי אף יום של חוסר עבודה. עברנו רוב הזמן בפרדסים. ב-1942, בערך, הקמנו נגריה זבמשך חדשים מספר עבדתי שם בעבודות פשוטות.

אחר כך הצטרפתי לפלוגה בבית גן והפכתי להיות רועה צאן. העבודה בצאן היתה קשה מאד אך בעלת תרוממות רוח גדולה: להסתובב כל היום על הרי יבנאל כשהבקעה פרושה לרגליך. היו גם חוויות קשות, כגון, איבוד כבשים, חליבת-לילה עד השעות המוקדמות של הבוקר. אלה היו חיים קשים אך מלאי סיפוק.....